

**Prawo karne procesowe
dla sędziów, prokuratorów,
obrońców i pełnomocników.
Praxis**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

§ 1. Ogólne cele postępowania karnego

Spis treści

	Nb
I. Uwagi ogólne	1–8
1. Skonkretyzowanie normy prawa karnego materialnego	1
2. Cele postępowania karnego w rozumieniu normatywnym	2
3. Dyrektywy postępowania	3
4. Funkcje norm procedury karnej	4
5. Zasady konstytucyjne	5
6. Zasady Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności	6
7. Zasady konsensualnego sposobu procedowania	7
8. Cele postępowania według regulaminu prokuratorskiego	8
II. Trafna represja karna	9–15
1. Zasada sprawiedliwości	9
2. Sprawiedliwość proceduralna niedoskonała	10
3. Pomyłki sądowe	11
4. Adresaci celów postępowania karnego	12
5. Cele procesu a kształt konkretnych instytucji karnoprosesowych	13
6. Cele procesu a tajemnica dziennikarska	14
7. Cele procesu a rażąca niesprawiedliwość orzeczenia	15
III. Wymogi prewencji ogólnej	16–21
1. Funkcja ochronna i prewencyjna	16
2. Cechy wymiaru kary	17
3. Ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa	18
4. Środki zapobiegające naruszeniu prawa według regulaminu prokuratorskiego	19
5. Cele wychowawcze	20
6. Celowość ujawnienia danych osobowych oskarżonego	21
IV. Ochrona interesów i godności pokrzywdzonego	22–30
1. Definicja pokrzywdzonego	22
2. Wtórna wiktyimizacja	23
3. Poszerzenie uprawnień pokrzywdzonego	24
4. Obowiązki pokrzywdzonego	25
5. Pojęcie godności	26
6. Ochrona i pomoc dla pokrzywdzonego i świadka	27
7. Państwowa kompensata dla ofiary	28
8. Fundusz Sprawiedliwości	29
9. Realizacja uprawnień pokrzywdzonego według regulaminu prokuratorskiego	30
V. Dochowanie terminu rozpoznania sprawy	31–44
1. Rozsądny termin	31
2. Szybkość postępowania	32
3. Wady modelu postępowania karnego	33
4. Czynniki czasu	34
5. Kontrola sprawności postępowania	35
6. Przyczyny długotrwałości postępowania	36
7. Koncentracja czynności procesowych	37
8. Szybkość postępowania a zmiany ustrojowe prokuratury	38
9. Ograniczenie długotrwałości postępowania sądowego	39
10. Długotrwałość postępowania a instytucja przekazania sprawy	40
11. Skarga na przewlekłość postępowania	41
12. Skarga na przewlekłość według regulaminu prokuratorskiego	42
13. Rozsądna długość postępowania w praktyce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	43
14. Zażalenie na bezczynność	44
VI. Ogólne cele postępowania karnego a cele postępowania przygotowawczego	45–47
1. Cele szczególne śledztwa i dochodzenia	45
2. Związki celów procesu karnego i postępowania przygotowawczego	46

3. Model postępowania przygotowawczego	47
VII. Wzory pism procesowych:	48–52
1. Wniosek dowodowy w oparciu o art. 2 § 1 pkt 1 KPK	48
2. Sygnalizacja w oparciu o art. 2 § 1 pkt 2 KPK	49
3. Wniosek o objęcie ochroną pokrzywdzonej	50
4. Skarga na przewlekłość postępowania przygotowawczego	51
5. Wniosek o przyznanie kompensaty	52

Literatura: A. Baj, Cele postępowania przygotowawczego, Prok. i Pr. 2016, Nr 12; M. Bańko (red.), Inny Słownik języka polskiego t. I, Warszawa 2000; A. Biederman, Rzetelna informacja a aktywność pokrzywdzonego w procesie karnym, Prok. i Pr. 2007, Nr 4; E. Bienikowska, L. Mazowiecka, Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem, Warszawa 2014; J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia, Gdańsk 2001; K.T. Boratyńska, E. Chojniak, W. Jasiński, Postępowanie karne, Warszawa 2018; M. Cieślak, Polska procedura karna, Warszawa 1973; J. Czapska, S. Waltoś (red.), Zagubiona szybkość procesu karnego. Jak ją przywrócić?, Warszawa 2005; D. Drajewicz, List żelazny a zasady karnoprocesowe, Prok. i Pr. 2014, Nr 4; A. Gaberle, Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka, Warszawa 2010; W. Gliniecki, Przyspieszanie i usprawnianie postępowania karnego a ochrona interesów pokrzywdzonego, Prok. i Pr. 2007, Nr 2; P. Grabda, Skarga na przewlekłość postępowania karnego w praktyce orzeczniczej, KKSsIP 2019, Zeszyt 4 (36); T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Warszawa 2001; P. Hofmański, S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2020; M. Huszcza, Prawo do rzetelnego procesu a pomyłki sądowe, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2013, Nr 2 (13) https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/27569/HUSZCZA_Prawo_do_rzetelnego_procesu_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y; J. Izdorzczak, Jawność rozprawy głównej w procesie karnym (art. 357 k.p.k.), PS 2004, Nr 2; W. Jasiński, M. Kuźma, Realizacja zasady szybkości w postępowaniu przygotowawczym, Prok. i Pr. 2008, Nr 10; A. Kania, Postulat szybkości postępowania karnego a ograniczenie jego formalizmu, Prok. i Pr. 2017, Nr 6; A. Kiełtyka, Formy postępowania przygotowawczego, w: R.A. Stefański (red.), System prawa karnego procesowego. Tom X Postępowanie przygotowawcze, Warszawa 2016; *tenże*, Planowanie śledztwa, w: G. Ostasz (red.), Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Gaździe, Rzeszów 2021; A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, Prawo o prokuraturze. Komentarz, Warszawa 2017; Cz.P. Klak, Pojęcie przewlekłości postępowania sądowego, Prok. i Pr. 2008, Nr 12; *tenże*, Wymogi formalne skargi na przewlekłość postępowania, Prok. i Pr. 2010, Nr 3; R. Kmiecik, E. Skrzętowicz, Proces karny. Część ogólna, Kraków–Lublin 1999; J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166, Warszawa 2017; C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2020; C. Kulesza, P. Starzyński, Ocena zagrożenia życia lub zdrowia pokrzywdzonego, w: L. Mazowiecka (red.), Nowe środki ochrony i pomocy dla ofiar, Warszawa 2016; A. Lach, Glosa do wyroku SN z 30 września 2009 r., I KZP 1/09, Lex/el. 2010; M. Laskowski, Skarga na przewlekłość postępowania przygotowawczego (pierwsze refleksje), PS 2010, Nr 9; K. Łuczar, A. Muszyńska, Realizacja prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego a zasada szybkości postępowania, Prok. i Pr. 2009, Nr 10; L. Mazowiecka, Państwowa kompensata dla ofiar przestępstw, Warszawa 2012; L. Mazowiecka (red.), Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa, Warszawa 2014; L. Mazowiecka (red.), Dziecko uczestniczące w postępowaniu karnym, Warszawa 2015; B. Mąkosa-Stępkowska, Przedstawienie ofiary w mediach, w: L. Mazowiecka (red.), Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa, Warszawa 2014; A. Murzynowski, Istota i zasady procesu karnego, Warszawa 1994; I. Oleksiewicz, Godność jako podstawowe prawo człowieka, w: E. Dynia, Cz.P. Klak (red.), Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie, Rzeszów 2005; J. Rawls, Teoria sprawiedliwości, Warszawa 1994; R. Sarkowicz, Amerykańska etyka prawnicza, Kraków 2004; K. Sitkowska, T. Stępień, Znaczenie zasady szybkości w postępowaniu przygotowawczym, Prokurator 2012, Nr 1–4; J. Skorupka, Cele procesu karnego, w: P. Hofmański (red.), System Prawa Karnego Procesowego. Tom I. Zagadnienia ogólne, cz. 1, Warszawa 2013; *tenże*, Czas jako czynnik determinujący przebieg postępowania przygotowawczego, Prok. i Pr. 2010, Nr 1–2; *tenże*, O sprawiedliwości procesu karnego, Warszawa 2013; *tenże*, Postępowanie w niezbędnym zakresie, w: R.A. Stefański (red.), System prawa karnego procesowego. Tom X Postępowanie przygotowawcze, Warszawa 2016; J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2021; A. Skowron, Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Prok. i Pr. 2017, Nr 11; Z. Świda, W. Jasiński, M. Kuźma, Dyrektywa rozstrzygnięcia sprawy „w rozsądnym terminie” a realizacja zasady prawdy materialnej w polskim procesie karnym, w: Z. Sobolewski, G. Artymiak (red.), Zasada prawdy materialnej, Kraków 2006; J. Tylman, Cele postępowania przygotowawczego, w: R.A. Stefański (red.), System prawa karnego procesowego. Tom X Postępowanie przygotowawcze, Warszawa 2016; *tenże*, Uwagi o modelu postępowania przygotowawczego, w: P. Hofmański (red.), Węzłowe problemy prawa karnego, Warszawa 2010; P. Wiliński, Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych, Warszawa 2009; K. Witkowska, Znaczenie szybkości postępowania karnego oraz koncentracji czynności procesowych dla realizacji celów i zadań procesu karnego, Prok. i Pr. 2009, Nr 3; K. Woźniewski, Zasada trafnej reakcji karnej – art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. po nowelizacji z dnia 27 września 2013 r., Gdańskie Studia Prawnicze 2015, t. XXXIII; W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków 2010; M. Żbikowska, Pokrzywdzony w formach stadialnych przestępstwa, Prok. i Pr. 2014, Nr 5; J. Zylńska, Prawo pokrzywdzonego do informacji procesowej, Prok. i Pr. 2015, Nr 6.

I. Uwagi ogólne

1. Skonkretyzowanie normy prawa karnego materialnego. Proces karny ma do spełnienia określone cele. Przede wszystkim dąży do osiągnięcia stanu sprawiedliwości prawnomaterialnej, czyli doprowadzenia do słusznego zastosowania normy prawa karnego materialnego, a niekiedy i prawa cywilnego materialnego. „Proces powinien zmierzać do skonkretyzowania normy prawa karnego materialnego, innymi słowy: do zamiany abstrakcyjnej normy prawa karnego materialnego w normę skonkretyzowaną, przy mierzoną do konkretnego czynu ludzkiego – kierując się regułami zawartymi w części ogólnej Kodeksu karnego – i wyciągnięcia z tego faktu następstw przewidzianych w prawie karnym materialnym. Podstawowy cel procesu sprowadza się więc do subsumcji czynu pod przepis prawny i na tej podstawie określenia odpowiedzialności karnej (niekiedy także cywilnej). Spełnienie tego celu zależy jednak od realizowania celów etapowych, które wymagają odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) co się stało? – czy przestępstwo zostało popełnione?
- 2) kto? – kto je popełnił?
- 3) jak, kiedy i gdzie? – jakie są bliższe okoliczności popełnionego czynu, widziane przez pryzmat ustawowych znamion przestępstwa?
- 4) jakie są następstwa tego czynu? – jakie konsekwencje prawne (kara, środki zabezpieczające) sprawca powinien ponieść?
- 5) jak wykonano orzeczone środki? – doprowadzenie do wykonania orzeczonej kary lub ewentualnie innych środków oraz załatwienie wszystkich kwestii związanych z tym wykonaniem¹.

2. Cele postępowania karnego w rozumieniu normatywnym. Uważa się, że cele postępowania karnego, w rozumieniu normatywnym, zawarte są w przepisie art. 2 KPK. Są to cele ogólne, w przeciwieństwie do art. 297 KPK określającego cele szczególne wyłącznie pierwszego stadium procesu – postępowania przygotowawczego. Cel działania to coś, co chcemy nim osiągnąć², to pragnienie.

Ustytuowanie przepisu art. 2 KPK w początkowej części ustawy i odniesienie go do całości KPK świadczą o szczególnej roli interpretacyjnej, jaką ustawodawca wiąże z jego treścią³.

Z praktyki orzeczniczej

Do podstawowych warunków optymalnego funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości należy realizowanie celów postępowania karnego, określonych w art. 2 § 1 KPK. Brak dążenia – przez niewykorzystanie dostępnych instytucji prawa procesowego – do realizacji tych celów, podważa sens postępowania karnego, osłabia zaufanie do skuteczności prawa i obniża poczucie równości prawa, zagrażając w ten właśnie sposób podstawom funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (wyr. NSA z 9.12.2021 r.⁴).

3. Dyrektywy postępowania. Przyjmuje się, że przepis art. 2 § 1 KPK wyraża następujące ogólne dyrektywy postępowania karnego: trafnej represji (trafnej reakcji prawnej), ochrony interesów pokrzywdzonego, rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie⁵.

Przepisy KPK mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby:

- 1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności⁶;
- 2) przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego;

¹ Por. P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 25, 26; także R. Kmieciak, E. Skretowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Kraków–Lublin 1999, s. 14; T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2001, s. 42 i n.; J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 280 i n.

² M. Bańko (red.), *Inny Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 2000, s. 152.

³ J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego*. Tom I. Komentarz do art. 1–166, Warszawa 2017, kom. do art. 2, s. 52.

⁴ III OSK 672/21, Legalis.

⁵ Zob. J. Skorupka, *Cele procesu karnego*, w: P. Hofmański (red.), *System Prawa karnego Procesowego*, Zagadnienia ogólne. Tom I, cz. 1, Warszawa 2013, s. 157.

⁶ Według art. 1 pkt 1 ustawy z 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 ze zm.) poprzednio tym celem postępowania karnego było: „sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba, której nie udowodniono winy, nie poniosła tej odpowiedzialności”. Zob. K. Woźniowski, *Zasada trafnej reakcji karnej* – art. 2 § 1 pkt 1 KPK po nowelizacji z dnia 27 września 2013 r., Gdańskie Studia Prawnicze XXXIII 2015, s. 425 i n.

- 3) zostały uwzględnione **prawnie chronione interesy pokrzywdzonego** przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności⁷;
- 4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w **rozsądnym terminie**.
Powyższe cele realizują funkcje postępowania karnego.

4 **4. Funkcje norm procedury karnej.** „Funkcje norm procedury karnej rozumianych jako całością norm prawa karnego procesowego **to cele, jakie mają one osiągnąć** wobec stron procesowych, pozostałych uczestników postępowania karnego, samego systemu wymiaru sprawiedliwości i społeczeństwa. Funkcje te, podobnie jak **zasady procesowe**, pozostają we współzależnościach (a nawet, tak jak zasady procesowe, we wzajemnej opozycji). Podstawowe z nich wynikają z ustawowej deklaracji celów postępowania karnego określonych w art. 2 KPK, ale można je także wyinterpretować z innych norm ustawy karnoprosesowej”⁸.

Z praktyki orzeczniczej

Normy art. 2 KPK są dyrektywami na tyle **generalnymi**, że nie mogą samodzielnie stanowić **podstaw kasacji**, gdyż znajdują swoją konkretyzację w określonych instytucjach procesowych i dopiero naruszenie przepisów regulujących zadania oraz obowiązki organów procesowych, a także uprawnienia stron postępowania może – w powiązaniu z tymi normami – stanowić przedmiot zarzutów kasacyjnych (post. SN z 21.8.2020 r.⁹).

5 **5. Zasady konstytucyjne.** Konstytucja RP podkreśla, że: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd” (art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r.¹⁰).

6 **6. Zasady Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.** Prawo do rzetelnego procesu sądowego zagwarantowane jest również w art. 6 ust. 1 **Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmienionej następnie protokołami Nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej protokołem Nr 2**¹¹: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z sali lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości”.

Z praktyki orzeczniczej

Nieodzowny jest wymóg **bezwzględności i rozsądnej szybkości** prowadzenia postępowania. Trzeba zaakceptować, że mogą pojawić się przeszkody lub trudności, które uniemożliwiają progres postępowania w konkretnej sytuacji. Jednakże szybka odpowiedź organów władzy w postępowaniu w sprawie podejrzanym zgonów może zasadniczo być postrzegana jako konieczna dla utrzymania **zaufania publicznego w przywiązanie organów do zasady rządów prawa** oraz dla unikania wywołania wrażenia zmywu lub tolerancji dla czynów sprzecznych z prawem. Powyższe względy wystarczają, aby Trybunał mógł uznać, że krajowe organy władzy **nie przeprowadziły odpowiedniego i skutecznego postępowania** w sprawie okoliczności towarzyszących zabójstwu *Krzysztofa Olewnika* (wyr. ETPC z 5.9.2019 r.¹²).

Z istoty pojęcia **rzetelnego procesu karnego** w państwie prawa wynika nakaz, aby organy procesowe – rzecz prosta **w najwyższym stopniu dotyczyć to ma sądu** – procedowały tak, aby dla wszystkich uczestników procesu (także dla społeczeństwa, które w różny sposób uzyskuje informacje o toczącym się procesie) **było widoczne, że z pełnym obiektywizmem** dążą one do ustalenia prawdy materialnej i wydania sprawiedliwego orzeczenia przy pełnym przestrzeganiu gwarancji procesowych uczestników procesu, w tym prawa oskarżonego do obrony (**sprawiedliwość proceduralna**) (wyr. SA w Lublinie z 5.3.1999 r.¹³).

⁷ Zmieniony art. 20 pkt 1 ustawy z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21).

⁸ C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2020, kom. do art. 2, s. 24.

⁹ V KK 320/20, Legalis.

¹⁰ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.

¹¹ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

¹² 20147/15, *Olewnik-Cieplińska i Olewnik v. Polska*, Legalis.

¹³ II Aka 123/98, Legalis.

7. **Zasady konsensualnego sposobu procedowania.** Również konsensualne sposoby procedowania muszą gwarantować rzetelność procesu. „Wydatnemu skróceniu postępowania sądowego służy możliwość wydania wyroku skazującego na wniosek oskarżonego bez przeprowadzania postępowania dowodowego (art. 387 KPK). Pomijając warunki formalne przychylenia się do takiego wniosku, zauważyć trzeba, że zgoda oskarżonego na skazanie nie zwalnia sądu z obowiązku opierania rozstrzygnięcia na prawdziwych ustaleniach faktycznych (art. 2 § 2 KPK), ponieważ jest to warunek jego trafności (art. 2 § 1 pkt 1–3 KPK). Zmusza to sąd do przeprowadzenia postępowania choćby w bardzo skromnym, ale jednak w takim zakresie, aby dokonanie właściwych ustaleń było możliwe”¹⁴.

Wymóg trafnej reakcji karnej powoduje również, że nawet gdy strony zgodnie wnoszą o określone rozstrzygnięcie (art. 335 § 1 i 2 oraz art. 387 § 2 KPK), sąd musi brać pod uwagę, czy jego wydanie jest zasadne z punktu widzenia celów postępowania¹⁵.

Z praktyki orzeczniczej

Zasada sprawiedliwości, wyrażona w art. 2 Konstytucji RP, podważa słuszność wydawania, po przeprowadzeniu kontroli apelacyjnej, wyroków uniewinniających, wówczas, gdy w opisie czynu przypisanego nie wyartykułowano wprost wszystkich znamion danego typu czynu zabronionego, a **zachodzą warunki do uznania, że de facto ich wyczerpanie jest oczywiste**, zaś wyrok nie został zaskarżony (w takim zakresie) na niekorzyść oskarżonego. Mankamentów deskrypcji nie sposób zrównywać ze skutkami wyroku nieodpowiadającego prawu, prawdzie lub poczuciu sprawiedliwości, a więc stanowiącymi problem w sferze aksjologii prawa ze względu na **niesłuszną reakcję prawną**. Zasada prawdy, ujęta w przepisie art. 2 § 2 KPK, nie pozwala na to, aby proces karny dryfował w kierunku nadmiernej scholastyki, kosztem jego **funkcji i celów postępowania określonych w przepisie art. 2 § 1 pkt 1–4 KPK** (wyr. SN z 17.1.2019 r.¹⁶).

8. **Cele postępowania według regulaminu prokuratorskiego.** Według § 319 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 7.4.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury¹⁷ **prokurator**, w toku postępowania sądowego, **dąży do realizacji celów postępowania karnego** określonych w art. 2 § 1 KPK oraz współdziała z sądem w przeprowadzeniu procesu rzetelnego, sprawnego i z poszanowaniem godności uczestników postępowania.

II. Trafna represja karna

1. **Zasada sprawiedliwości.** Zdefiniowana w przepisie art. 2 § 1 pkt 1 KPK **zasada trafnej represji** (trafnej reakcji prawnej) powiązana jest z **zasadą sprawiedliwości** i oznacza, że każdy ten, i tylko ten, kto jest winien popełnienia przestępstwa, powinien za to **ponieść odpowiedzialność** taką i tylko taką, na jaką wedle prawa zasłużył. Oznacza to, że **nikt niewinny nie poniesie odpowiedzialności**; nikt winny nie powinien ponieść odpowiedzialności większej, niż na to zasłużył; **nikt winny nie powinien ująć odpowiedzialności**; nikt winny nie powinien ponieść odpowiedzialności mniejszej, niż na to zasłużył. Wyznaczniki te **nie są równoważnościowe**, bowiem większą wagę przywiązuje się do tych, które **zabraniają ukarania osoby niewinnej**¹⁸.

2. **Sprawiedliwość proceduralna niedoskonała.** Zasada trafnej represji doznaje w praktyce licznych naruszeń. Uważa się bowiem zasadnie, że proces karny jest przykładem tzw. **sprawiedliwości proceduralnej niedoskonałej**. „Pożądanym rezultatem jest, by oskarżony został uznany winnym wtedy i tylko wtedy, gdy popełnił zarzucane mu przestępstwo. Procedura procesowa jest tak skonstruowana, by szukać i ustalać prawdę w tej mierze. Wydaje się jednak **niemożliwe tak zaprojektować reguły prawne, by zawsze wiodły do prawidłowego rezultatu**. Proces stanowi zatem przykład proceduralnej sprawiedliwości niedoskonałej. Nawet jeżeli skrupulatnie postępuje się zgodnie z prawem, a rozprawa jest uczciwa i poprawnie prowadzona, może dojść do błędnego orzeczenia. Człowiek niewinny może zostać skazany, winny – uwolniony. Mówimy w takich przypadkach o pomyłce sądowej: niesprawiedliwość nie wypływa z żadnego ludzkiego błędu, lecz niefortunnego zbiegu okoliczności, udaremniających regułem prawniczym osiągnięcie celu. Choć mamy niezależne kryterium poprawności rezultatu, brak jest niezawodnie prowadzącej do niego procedury”¹⁹.

¹⁴ A. Gaberle, Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka, Warszawa 2010, s. 120.

¹⁵ J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), Kodeks postępowania karnego, kom. do art. 2, s. 54.

¹⁶ IV KK 33/18, Legalis.

¹⁷ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1115.

¹⁸ Zob. M. Cieślak, Polska procedura karna, Warszawa 1973, s. 221.

¹⁹ J. Rawls, Teoria sprawiedliwości, Warszawa 1994, s. 123.

- 11 **3. Pomyłki sądowe.** Pomyłki sądowe mogą mieć także zupełnie inne przyczyny, w pełni zależne od uczestników postępowania, zwłaszcza organów procesowych. Są one szczególnie bulwersujące, kiedy dotyczą skazania osoby niewinnej²⁰.

Przykład

Powołać tu można głośną sprawę *Tomasza Komendy*, który został niesłusznie skazany wyrokiem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 2004 r. na karę 25 lat pozbawienia wolności za zgwałcenie i zabójstwo 15-letniej *Małgorzaty K.* w Miłoszycach. Przebywał w zakładach karnych 6570 dni (18 lat), zanim został ostatecznie uniewinniony post. SN z 16.5.2018 r.²¹, a skazana za ten czyn została inna osoba²².

Zdarzają się także sytuacje odwrotne, gdy winni popełnienia przestępstw unikają kary. Dochodzi do tego głównie z powodu niewykrycia sprawy przestępstwa.

Przykład

Można tu posłużyć się, chociażby częściowo, **statystykami policyjnymi**. Na przykład w 2021 r. stwierdzono 109 768 przestępstw kradzieży, z których wykryto sprawców w 43 090 przypadkach (wykrywalność 38,7%). W stosunku do kradzieży samochodów wykrywalność wyniosła 24%²³.

- 12 **4. Adresaci celów postępowania karnego.** Cel postępowania karnego, określony w art. 2 § 1 pkt 1 KPK, skierowany jest do **wszystkich organów procesowych**, zwłaszcza w stadiach postępowania przygotowawczego i jurysdykcyjnego. Powinien być przestrzegany oraz należy dążyć do jego realizacji, ale ma **charakter generalny**. Dlatego sądy w zasadzie zajmują jednoznacznie stanowisko, że w **kasacji czy apelacji** nie można stawiać samodzielnego zarzutu obrazu art. 2 § 1 pkt 1 KPK, ponieważ przepis ten formuluje **jedynie ogólną zasadę postępowania**, nie nakazuje zaś (ani nie zakazuje) sądowi konkretnego sposobu procedowania²⁴.

Z praktyki orzeczniczej

Prawo do rzetelnego procesu jest normą konstytucyjną (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP), która nie przewiduje ograniczeń. Formuluje je także ratyfikowana umowa międzynarodowa, jaką jest **Europejska Konwencja Praw Człowieka** (art. 6 EKPC). W razie ewentualnej kolizji prawo do **rzetelnego procesu** oskarżonego przeważa zatem nad nakazem uwzględniania prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego (art. 2 § 1 pkt 3 KPK)²⁵.

- 13 **5. Cele procesu a kształt konkretnych instytucji karnoprosesowych.** Na realizację poszczególnych celów procesu karnego wpływ mają **kształty konkretnych instytucji karnoprosesowych**. Na przykład uważa się, że „postępowanie z udziałem oskarżonego, na które **list żelazny** zezwala oskarżonemu bez ryzyka pozbawienia wolności, ma istotny wpływ na **pełną realizację zasady trafnej represji**, która urzeczywistnia się w możliwości wydania orzeczenia zarówno uniewinniającego, jak i skazującego”²⁶.
- 14 **6. Cele procesu a tajemnica dziennikarska.** Sformułowany w art. 180 § 3 KPK **zakaz zwalniania dziennikarza** od obowiązku zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację **autora materiału prasowego**, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te za-

²⁰ Np. słynni z surowości prokuratorzy Teksasu, najbardziej skorzy w USA do domagania się kary śmierci, dopuścili się wielu rażących uchybień w sprawach, w których orzeczono (i wykonano) taką karę. Wykazano, że powodem błędów była m.in. niezwykła gorliwość prokuratorów i ich ambicje, aby zwyciężyć, zyskując sławę i poklask opinii publicznej. Zwykle aktywnie uczestniczą oni w życiu politycznym i traktują swój zawód jako świetną pozycję startową do zrobienia kariery politycznej; *R. Sarkowicz*, *Amerykańska etyka prawnicza*, Kraków 2004, s. 269. W Polsce również można się spotkać z podobnym zjawiskiem. Zob. także *M. Huszcza*, *Prawo do rzetelnego procesu a pomyłki sądowe*, *Studia Prawnicze*. Rozprawy i Materiały 2013, Nr 2 (13), s. 145 i n.

²¹ V KO 26/18, *Legalis*.

²² <https://www.polskieradio.pl/7/7630/Artykul/2676891,Sprawa-Tomasza-Komendy-Bledy-zostaly-popelnione-przez-wszystkich> (dostęp: 1.5.2023 r.).

²³ <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html> (dostęp: 1.5.2023 r.). W 2021 r. wykrywalność sprawców zabójstw wyniosła 98%.

²⁴ Por. wyr. SN z 8.10.1998 r., III KKN 282/97, *Legalis*; podobnie wyr. SN z 29.3.2001 r., II KKN 298/98, *Legalis*; także w odniesieniu do przepisu art. 2 § 1 pkt 2 KPK.

²⁵ *A. Lach*, *Głosa do wyroku SN z 30 września 2009 r.*, I KZP 1/09.

²⁶ Zob. *D. Drajewicz*, *List żelazny a zasady karnoprosesowe*, *Prok. i Pr.* 2014, Nr 4, s. 105.

strzegły nieujawnianie tych danych – konkretyzuje treść tajemnicy dziennikarskiej określonej w art. 15 ustawy z 26.1.1984 r. – Prawo prasowe²⁷. Zakaz ten ma charakter bezwzględny i nie może być naruszany poprzez zastosowanie art. 2 § 1 pkt 1 KPK oraz art. 9 KPK (uchw. SN z 22.11.2002 r.²⁸).

Z praktyki orzeczniczej

Polski proces karny **nie jest procesem formułkowym**, w którym wymagane byłoby posługiwanie się określonymi formułami prawnymi, lecz procesem, w którym **przepisy określają jedynie sposób postępowania organów procesowych**, w tym przy redagowaniu opisu czynu zarzuconego i przypisanego tak, aby odzwierciedlał on zdarzenie przestępne, ze wskazaniem znamion. Niedociągnięcia w tym zakresie, gdy jednak ustalenia faktyczne jednoznacznie wykazują, że **zdarzenie odpowiadające zachowaniu przestępnemu miało rzeczywiście miejsce**, nie mogą prowadzić do uwolnienia oskarżonego od odpowiedzialności karnej. **Uniewinnianie osoby winnej, mimo wykazania jej sprawstwa i winy**, kolidowałoby jaskrawo z celem procesu karnego określonym w art. 2 § 1 pkt 1 KPK (post. SN z 15.1.2020 r.²⁹).

Zgodnie z **zasadami trafnej reakcji karnej** (art. 2 § 1 pkt 1 KPK), prawdy materialnej (art. 2 § 2 KPK), obiektywizmu (art. 4 KPK) i swobodnej oceny dowodów (art. 7 KPK), sąd *meriti* jest zobowiązany do poddania w toku procesu, w tym w szczególności w fazie wyrokowania, drobiazgowej **analizie wszelkich okoliczności sprawy** istotnych z punktu widzenia prawidłowego rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu. Z taką samą uwagą i według tożsamyh reguł sąd ten powinien rozważyć oraz ocenić **dowody obciążające, jak i odciażające**. Następnie zaś powinien zająć w odniesieniu do powyższych kwestii **kompleksowe, logiczne oraz wyczerpujące stanowisko** w części motywacyjnej wyroku (wyr. SA w Gdańsku z 6.12.2011 r.³⁰).

7. **Cele procesu a rażąca niesprawiedliwość orzeczenia.** Realizacja celów procesu określonych w art. 2 § 1 pkt 1 KPK może stanowić podstawę uchylenia lub zmiany orzeczenia w trybie art. 440 KPK, kiedy to mamy do czynienia ze stanem rażącej niesprawiedliwości orzeczenia, z takimi uchybieniami, które w sposób rażący **naruszają poczucie sprawiedliwości**. Sąd odwoławczy jest wówczas zobowiązany do rozważenia, poza granicami środków odwoławczych, czy treść zaskarżonego wyroku **nie stanie się oczywiście niesprawiedliwa** na skutek niepociągnięcia do odpowiedzialności sprawy przestępstwa. **Za rażąco niesprawiedliwe**, w rozumieniu art. 440 KPK, uznać należy utrzymanie w mocy wyroku uniewinniającego w następstwie nieuwzględnienia zarzutów apelacji wniesionej na niekorzyść oskarżonego, jeśli niezmienione przez sąd odwoławczy ustalenia faktyczne uzasadniały przypisanie oskarżonemu **popelnienie przestępstwa**, choćby o **innej kwalifikacji prawnej** niż przyjęta w akcie oskarżenia. W takiej bowiem sytuacji **nie dochodzi do osiągnięcia celu postępowania karnego** ukierunkowanego na wykrycie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawy przestępstwa (art. 2 § 1 pkt 1 KPK)³¹.

→ Zob. wzór Nr 1. Wniosek dowodowy w oparciu o art. 2 § 1 pkt 1 KPK

III. Wymogi prewencji ogólnej

1. **Funkcja ochronna i prewencyjna.** Przepis art. 2 § 1 pkt 2 KPK odwołuje się do **funkcji ochronnej i prewencyjnej**³² prawa karnego materialnego. „Istota prewencyjnego oddziaływania kary – także przez jej surowość – wpływa na kształtowanie postaw moralnych organizujących społeczeństwo, wiarę w nie i ufność w celowość przestrzegania norm prawnych. Orzeczona kara powinna zatem mieć wpływ na każdego, kto w jakikolwiek sposób **dowiedział się o przestępstwie i wydanym wyroku**”³³.

Wynika z tego, że postępowanie karne nie jest nakierowane jedynie na wykrycie oraz pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawy przestępstwa, ale ma **szerszy, ogólnospołeczny wymiar**³⁴.

Z praktyki orzeczniczej

Zadanie sędziowskie polega na **orzekaniu niezawisłym** nie tylko od nacisków struktur zorganizowanych, ale także od wszelkich nastrojów społecznych czy to spontanicznych, czy inspirowanych. Wyposażenie

²⁷ Dz.U. z 2018 r. poz. 1914.

²⁸ I KZP 26/02, Legalis.

²⁹ II KK 435/19, Legalis.

³⁰ II Aka 369/11, Portal Orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 2012, Nr 3, s. 133–141.

³¹ Zob. post. SN z 1.3.2006 r., III KK 240/05, Legalis; także wyr. SN z 28.1.2005 r., V KK 364/04, OSNKW 2005, Nr 3, poz. 30.

³² Zob. W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków 2010, s. 39 i n.

³³ Zob. J. Skorupka, w: J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2021, kom. do art. 2, s. 10.

³⁴ J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), Kodeks postępowania karnego, kom. do art. 2, s. 54.

sądów w niezależność od innych władz, a sędziów w niezawisłość, nie ma na celu osobistych przywilejów pracowników sądów. Są to gwarancje ustalone przez organy społeczeństwa w interesie samego społeczeństwa, by doraźnymi interwencjami w wymierzanie sprawiedliwości jego członkowie nie zagrozili prawom osób, których sprawy są przedmiotem sądenia. Inną rzeczą jest **uwzględnianie w wyroku stanu nastrojów społecznych dla realizacji celów procesu** w szczególności z zakresu prewencji integrującej (art. 2 § 1 pkt 2 KPK).

- 17 **2. Cechy wymiaru kary.** Można określić podstawowe cechy wymierzania kary w procesie karnym: 1) powinna to być kara proporcjonalna do stopnia zawinienia sprawcy i uwzględniająca postulat równego traktowania sprawców przestępstw charakteryzujących się podobnymi cechami; 2) zasada sprawiedliwości karania powinna mieć prymat nad innymi, pragmatycznymi celami kary; 3) z uwagi na względy prewencji generalnej rozprawa główna powinna się odbywać publicznie, podobnie powinien zapadać wieńczącą ją wyrok; 4) do tych wniosków należy dodać oczywistą konkluzję, że sprawiedliwa kara powinna być wymierzana jedynie osobom rzeczywiście winnym popełnienia zarzucanych im przestępstw, co wynika z jednolitości prawa karnego³⁵.

Z praktyki orzeczniczej

„Niewątpliwie na akceptację zasługuje znany pogląd, że lepiej jest iżby stu winnych miało ująć odpowiedzialności karnej, **nizby jedna osoba niewinna miała zostać ukarana**. Pogląd ten z całą mocą odnosi się do demokratycznego państwa, jakim jest Rzeczpospolita Polska. Należy przy tym mieć na uwadze unormowanie art. 2 § 1 pkt 2 KPK. O celach procesu określonych w tym przepisie należy pamiętać przy procedowaniu w każdej sprawie karnej. Kładąc akcent na określenie pierwszego ze wskazanych w wymienionym przepisie dwóch celów procesu karnego (tzn. wykrzycie sprawcy i pociągnięcie go do odpowiedzialności) podkreślić wypada rzecz przecież oczywistą, że **uwolnienie oskarżonego od odpowiedzialności karnej, mimo spełnienia tych przesłanek** wskazanych w prawie karnym materialnym i procesowym, jest sprzeczne z zasadami legalizmu, narusza społeczne poczucie sprawiedliwości, podważa zaufanie społeczeństwa do pracy organów wymiaru sprawiedliwości” (wyr. SA w Lublinie z 11.12.1997 r.³⁶).

Proces kształtowania reakcji prawnokarnej w związku z popełnieniem czynu zabronionego jest złożony i stanowi wypadkową elementów, na które składają się: ustawowy wymiar kary oraz zasady sądowego wymiaru kary, w tym **dyrektywy ogólne oraz szczegółowe. Trafna reakcja na popełnienie przestępstwa**, uwzględniająca cele kary w stosunku do sprawcy, **bez pominięcia jej funkcji ogólnej** służącej umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego, a mająca także na względzie interes osób pokrzywdzonych przestępstwem, jest przeto **jednym z celów postępowania karnego**, o czym stanowi art. 2 § 1 pkt 2 KPK (wyr. SA w Łodzi z 21.3.2013 r.³⁷).

- 18 **3. Ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa.** Ważny jest także cel w postaci ujawnienia okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa. Jest to ustawowy wymóg ciążyący przede wszystkim na organach prowadzących postępowanie przygotowawcze. Ujawnienie źródeł przestępstwa stwarza lepsze możliwości zwalczania określonej przestępczości i eliminowania czynników kryminogennych. Instytucjonalnie służy temu możliwość **sygnalizacji** dostrzeżonych w toku postępowania uchybień. W razie stwierdzenia w postępowaniu karnym **poważnego uchybienia** w działaniu instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, zwłaszcza gdy sprzyja ono popełnieniu przestępstwa, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zawiadamia o tym uchybieniu organ powołany do nadzoru nad daną jednostką organizacyjną, zaś w razie potrzeby także organ kontroli. Obowiązek powiadamiania prokuratora o ujawnionych przez siebie uchybieniach ciąży również na Policji (art. 19 § 1 KPK). **Ogólnospołeczne oddziaływanie postępowania karnego** i związana z tym kwestia umacniania prawa i poszanowania zasad współżycia społecznego przejawiają się głównie w postępowaniu sądowym, które z założenia toczy się jawnie, czyli z udziałem społeczeństwa. Szczególne znaczenie będą miały w tym względzie **ustne motywy wyroku**, które służą nie tylko przekonaniu stron o słuszności rozstrzygnięcia, ale powinny także wyjaśniać jego aspekty społeczne³⁸. W postępowaniu przygotowawczym obowiązek **sygnalizacji** (wystąpienia prokuratora w sprawie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstw lub utrudniających ich ujawnianie) **ciężą na prokuratorze** i wynika z art. 58 ustawy z 28.1.2016 r. – Prawo o prokuraturze³⁹.

³⁵ C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), Kodeks postępowania karnego, kom. do art. 2, s. 26.

³⁶ II AKa 155/97, Legalis.

³⁷ II AKa 31/13, Legalis.

³⁸ J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), Kodeks postępowania karnego, kom. do art. 2, s. 55.

³⁹ Tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 1360.

4. Środki zapobiegające naruszeniu prawa według regulaminu prokuratorskiego. Według § 376 RegProkR środki zapobiegające naruszeniom prawa, w tym popełnianiu przestępstw, prokurator podejmuje bezpośrednio po ustaleniu okoliczności uzasadniających ich stosowanie, niezależnie od stopnia zaawansowania postępowania przygotowawczego.

→ Zob. wzór Nr 2. Sygnalizacja w oparciu o art. 2 § 1 pkt 2 KPK

W doktrynie podkreśla się, że **celem postępowania karnego** jest nie tylko prawidłowe zastosowanie prawa karnego materialnego w konkretnej sprawie, ale także **ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa**, dzięki czemu osiągnięte zostaną zadania w zakresie profilaktyki (zapobiegania przestępstwom), jak również umacniania poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Wymieniony cel skonkretyzowany jest m.in. w art. 366 § 1 KPK, który nakłada na przewodniczącego składu orzekającego obowiązek kierowania rozprawą i czuwania nad jej prawidłowym przebiegiem oraz baczenie, aby zostały ujawnione wszystkie istotne okoliczności sprawy⁴⁰.

5. Cele wychowawcze. Proces karny ma również do spełnienia **własne cele wychowawcze**. Cała działalność organów procesowych, zwłaszcza zaś sposób prowadzenia rozprawy sądowej, powinna dostarczać społeczeństwu **dobrych wzorów humanitarnego, kulturalnego, nieformalistycznego postępowania z ludźmi**, i to nawet wtedy, gdy się ich karze. Cały proces karny powinien także stwarzać warunki do zaistnienia wychowawczego wpływu na psychikę oskarżonego⁴¹.

Z praktyki orzeczniczej

Istota prewencyjnego oddziaływania kary polega na wpływaniu – również poprzez jej surowość – na kształtowanie **postaw moralnych organizujących społeczeństwo**, wiarę w nie i ufność w celowość przestrzegania norm systemu te tworzących. Orzeczona kara powinna zatem mieć także **wpływ na każdego**, kto w jakikolwiek sposób dowiedział się o przestępstwie oraz zapadłym orzeczeniu. Kara jest również jednym z ważnych środków zwalczania przestępczości, tak w sensie **funkcji odstraszałej**, jak i w zakresie **kształtowania społecznie pożądanego postaw**, aby nawet osoby skazane wdrażać do poszanowania zasad współżycia społecznego oraz do przestrzegania porządku prawnego, a tym samym przeciwdziałać powrotowi do przestępstwa (wyr. SA w Gdańsku z 22.8.2012 r.⁴²).

6. Celowość ujawnienia danych osobowych oskarżonego. Według treści art. 357 KPK sąd zezwala przedstawicielom środków masowego przekazu na dokonywanie za pomocą aparatury utrwałeni obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy. „Można wyrazić wątpliwość co do **celowości nie ujawniania danych osobowych oskarżonego** (podejrzanego) – stosownie do art. 13 ustawy z 26.1.1984 r. PrPras – w wypadku, gdy był on już **uprzednio poszukiwany listem gończym** (art. 279 KPK). To samo dotyczy zresztą sytuacji, gdy postępowanie toczy się wobec **osoby powszechnie znanej**. Można uznać, że taka praktyka jest nie tylko niecelowa, ale i może chyba narażać proces karny na niezrealizowanie zadania, jakim jest **umacnianie poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego** (art. 2 § 1 pkt 2 KPK). Należy zatem uznać, że w takiej sytuacji sąd powinien jednak **zezwać na ujawnienie danych** dotyczących takiego oskarżonego, ponieważ w przedstawionej sytuacji następuje już oczywista **utrata celu** wynikającego z ochronnej regulacji prawa prasowego⁴³.

Stosowanie konsensualnych trybów zakończenia postępowania karnego rodzić może obawy co do realizacji celu procesu określonego w art. 2 § 1 pkt 2 KPK.

Z praktyki orzeczniczej

Postawa oskarżonego, wskazująca na osiągnięcie celów postępowania mimo nieprzeprowadzenia rozprawy, to zwłaszcza konieczność rozważenia w świetle materiału dowodowego stosunku oskarżonego do czynu i do pokrzywdzonego. Istotnego znaczenia w tym kontekście nabiera również **trafny dobór środków przewidzianych w prawie karnym** tak, aby osiągnięte zostały zadania postępowania nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w **zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego** (art. 2 § 1 pkt 2 KPK) (wyr. SA we Wrocławiu z 6.11.2012 r.⁴⁴).

⁴⁰ Zob. J. Skorupka, w: J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego, kom. do art. 2, s. 10.

⁴¹ Zob. A. Murzynowski, Istota i zasady procesu karnego, Warszawa 1994, s. 34.

⁴² II AKA 246/12, Legalis.

⁴³ Por. J. Izydorczyk, Jawność rozprawy głównej w procesie karnym (art. 357 k.p.k.), PS 2004, Nr 2, s. 91.

⁴⁴ II AKA 324/12, Legalis.

Przepis art. 343 § 7 KPK statuuje **swobodne uznanie sędziowskie** w kwestii uwzględnienia wniosku skazanego o **dobrowolne poddanie się karze**. Nie istnieje żadna dyrektywa prawna nakazująca obligatoryjnie i w każdych okolicznościach uznać taki wniosek za okoliczność łagodzącą świadczącą na korzyść oskarżonego. Orzekający sąd ma przy ustalaniu wymiaru kary dużą swobodę, ograniczoną bezpośrednio tylko przez wyraźny przepis ustawy oraz pośrednio, także przez wymaganie **skutecznego osiągnięcia zadań postępowania karnego** (post. SN z 30.6.2010 r.⁴⁵).

IV. Ochrona interesów i godności pokrzywdzonego

22 **1. Definicja pokrzywdzonego.** Pokrzywdzony to osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało **bezpośrednio** naruszone lub zagrożone przez przestępstwo⁴⁶. Pokrzywdzonym może być także niemająca osobowości prawnej: instytucja państwa lub samorządowa lub inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną. Za pokrzywdzonego uważa się zakład ubezpieczeń w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia (art. 49 KPK). W razie śmierci pokrzywdzonego prawna, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia – prokurator, działając z urzędu (art. 52 § 1 KPK). Osoby wstępujące w prawa zmarłego pokrzywdzonego **zwane są stronami zastępczymi**.

Pokrzywdzony odgrywa ważną rolę w procesie, zwłaszcza w zakresie jego inicjowania. W praktyce większość spraw wszczynana jest na skutek zawiadomienia pokrzywdzonego.

23 **2. Wtórna wiktyimizacja.** Ochrona interesów i godności pokrzywdzonego polega przede wszystkim na tym, by skutkiem procesu nie doznał on wtórnej wiktyimizacji. Jednostka oprócz pokrzywdzenia przez sprawcę przestępstwa może doznać powtórnych szkód oraz krzywd w wyniku reakcji społecznej. Również organy ścigania i wymierzania sprawiedliwości powołane do rozwiązywania problemów związanych z przestępczością mogą w procesie, poprzez podejmowane decyzje, krzywdzić ofiary po raz wtóry. Podobny efekt może być wywołany przez media, poprzez przekazywane informacje o zdarzeniu, czy też toczącym się procesie. Zdarza się, iż ofiary o wiele bardziej dotkliwie odczuły skutki wiktyimizacji wtórnej niż pierwotnej. Z tego m.in. powodu ofiary często podejmują decyzję o niezawiadomianiu Policji o popełnionym przestępstwie⁴⁷.

Z praktyki orzeczniczej

W sprawach o przestępstwa zgwałcenia szczególnej wymowy nabiera dyrektywa zawarta w unormowaniu art. 2 § 1 pkt 3 KPK nakazująca organom procesowym procedować, tak aby „uwzględnione zostały prawnie chronione interesy pokrzywdzonego”. Postępowanie karne nie powinno prowadzić do **podwójnej wiktyimizacji osoby pokrzywdzonej**. Samo postępowanie karne w sprawach o przestępstwo zgwałcenia łączy się zazwyczaj – nawet przy przestrzeganiu przez organy procesowe wszystkich wymogów proceduralnych – z dodatkowymi przykrościami i cierpieniami psychicznymi osoby pokrzywdzonej, albowiem naruszona jest tutaj jej intymna sfera życia prywatnego, roztrząsane jest wydarzenie, o którym chciałyby ona najchętniej zapomnieć. Rzetelny proces karny, zabezpieczający prawo do obrony oskarżonego, powinien być **też rzetelny względem osoby pokrzywdzonej** (wyr. SA w Lublinie z 12.8.1999 r.⁴⁸).

Pokrzywdzona – na co jasno wskazują zaświadczenia wydane przez psychologów – w następstwie brutalnego zgwałcenia przez dwóch sprawców pozostawała jeszcze rok po zdarzeniu pod intensywną opieką psychoterapeutyczną i medyczną, cierpiała na depresję oraz stany lękowe. Dążenie za wszelką cenę, naturalnie w granicach prawa, do pełnego zrealizowania zasady bezpośredniości pozostawałoby w jaskrawej **kolizji ze słuszym interesem pokrzywdzonej**, a tym samym z postulatem zdefiniowanym w art. 2 § 1 pkt 3 KPK. Utrwałoby w społeczeństwie błędne przeświadczenie, że ofiara czynu zabronionego istnieje na marginesie procesu karnego i **interesuje uprawnione organy** jedynie w tym zakresie, w którym jest niezbędna dla pociągnięcia do odpowiedzialności karnej oskarżonego lub uwolnienia go od niej (post. SN z 11.3.2003 r.⁴⁹).

⁴⁵ III KK 135/10, Legalis.

⁴⁶ Określona w przepisie art. 49 § 1 KPK definicja pokrzywdzonego, ze względu na ocenność oraz nieprecyzyjność pojęć, wywołuje w doktrynie polskiego procesu karnego wiele wątpliwości. Wydaje się, że najwięcej wątpliwości w tym zakresie wywołuje sformułowanie „bezpośrednie zagrożenie dobra prawnego”. Zob. m.in. M. Żbikowska, Pokrzywdzony w formach stadialnych przestępstwa, Prok. i Pr. 2014, Nr 5, s. 51.

⁴⁷ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia, Gdańsk 2001, s. 434–435.

⁴⁸ II AKa 98/99, Legalis.

⁴⁹ V KK 150/02, Legalis.

Występuje czasem sytuacja, że opinia publiczna, media, „rozgrzeszają” sprawcę przestępstwa za atak na ofiarę, zwłaszcza jeżeli według nich **przyczyniła się ona do przestępstwa**⁵⁰.

Z praktyki orzeczniczej

W sytuacji gdy informacje **podlegające wpisowi do Rejestru publicznego Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym** pozostają w takiej zbieżności z danymi personalnymi dotyczącymi pokrzywdzonej, że umożliwiłyby osobom postronnym **powiązanie małoletniej pokrzywdzonej z podlegającymi ujawnieniu informacjami o sprawcy przestępstwa** na tle seksualnym popełnionym na jej szkodę, co groziłoby **wtórna wiktylizacją** pokrzywdzonej, zachodzi wymieniony w art. 9 ust. 4 ustawy z 13.5.2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym⁵¹ przypadek uzasadniający wyłączenie zamieszczenia danych (post. SA w Katowicach z 20.2.2018 r.⁵²).

3. Poszerzenie uprawnień pokrzywdzonego. Kolejne nowelizacje KPK rozszerzały **uprawnienia pokrzywdzonego** w procesie karnym. Można tu przywołać nowy, ważny z punktu widzenia praktyki, przepis wprowadzony ustawą z 16.12.2020 r.: „Mając na względzie potrzebę zastosowania wobec pokrzywdzonego art. 147 § 1 KPK w odniesieniu do czynności, o której mowa w art. 143 § 1 pkt 2, a także art. 177 § 1a, art. 184–185c, art. 299a § 1, art. 360 § 1 pkt 1 lit. d oraz pkt 3, art. 390 § 2 i 3 KPK oraz art. 10 ust. 2 ustawy z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka⁵³, organ prowadzący postępowanie karne **ustala okoliczności sprawy, w szczególności dotyczące właściwości i warunków osobistych pokrzywdzonego**, a także rodzaju oraz rozmiaru ujemnych następstw przestępstwa. Przed rozpoczęciem czynności wskazanych w przepisach wymienionych w zdaniu pierwszym organ **odbiera od pokrzywdzonego oświadczenie, czy chce zastosowania przewidzianych w nich środków**, chyba że odebranie oświadczenia jest niemożliwe, zastosowanie określonego środka jest obowiązkowe lub organ prowadzący postępowanie działa na wniosek pokrzywdzonego. **Organ bierze pod uwagę oświadczenie pokrzywdzonego**” (art. 52a KPK)⁵⁴.

Dokładny wykaz uprawnień pokrzywdzonego zawiera rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14.9.2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym⁵⁵.

Przykład

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

Pokrzywdzony **jest stroną** w postępowaniu przygotowawczym poprzedzającym wniesienie sprawy do sądu (art. 299 § 1 KPK).

W postępowaniu sądowym pokrzywdzony może być stroną (**oskarżycielem posiłkowym**), jeżeli tego zażąda. Oświadczenie w tej sprawie składa się najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego (art. 53 i 54 § 1 KPK). Jeżeli nie złożysz takiego oświadczenia, nie będziesz mógł/mogła skorzystać z uprawnień oskarżyciela posiłkowego w postępowaniu sądowym. **Oświadczenie możesz złożyć na piśmie lub ustnie do protokołu.**

Przedstawiciel lub opiekun pokrzywdzonego małoletniego, całkowicie albo częściowo ubezwłasnowolnionego lub nieporadnego może wykonywać jego prawa (art. 51 KPK). **Osoba najbliższa** lub pozostająca na utrzymaniu **zmarłego pokrzywdzonego** może wykonywać jego prawa (art. 52 KPK).

Jeżeli jesteś pokrzywdzonym lub wykonujesz jego prawa, przysługują Ci wymienione poniżej uprawnienia:

1. Pomoc prawna

- Masz prawo do korzystania z pomocy ustanowionego przez Ciebie pełnomocnika, którym może być adwokat lub radca prawny. Nie możesz mieć więcej niż trzech pełnomocników z wyboru jednocześnie (art. 77, 87 § 1 i 2 i art. 88 KPK).
- Jeżeli wykażesz, że nie stać Cię na pełnomocnika, sąd może na Twój wniosek wyznaczyć pełnomocnika z urzędu, również w celu dokonania określonej czynności procesowej (art. 78 i 88 KPK). Wniosek możesz złożyć także za pośrednictwem prokuratora, który przekaże go do sądu (art. 116 i 118 § 3 KPK).

⁵⁰ B. Mąkosa-Stępkowska, Przedstawienie ofiary w mediach, w: L. Mazowiecka (red.), Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa, Warszawa 2014, s. 77 i n.

⁵¹ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1304.

⁵² II AKzW 73/18, Legalis.

⁵³ Dz.U. z 2015 r. poz. 21.

⁵⁴ Art. 52a dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy z 16.12.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 155) zmieniającej KPK z dniem 9.2.2021 r.

⁵⁵ Dz.U. z 2020 r. poz. 1619.

2. Korzystanie z pomocy tłumacza

Masz prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza przy przesłuchaniu lub zapoznaniu z treścią dowodu, jeżeli nie mówisz po polsku, a także – w razie potrzeby – jeżeli jesteś osobą głuchą lub niemą (art. 204 § 1 i 2 KPK).

3. Dostęp do akt sprawy

Możesz żądać dostępu do akt sprawy, sporządzenia z nich odpisów i kopii, także po zakończeniu postępowania przygotowawczego (śledztwa lub dochodzenia). W postępowaniu przygotowawczym można odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. W przypadku odmowy, gdy złożysz wniosek, zostaniesz poinformowany/poinformowana o możliwości udostępnienia Ci akt w późniejszym terminie. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej. Prokurator nie może odmówić Ci dostępu do akt sprawy, jeżeli został wyznaczony termin końcowego zaznajomienia z materiałami sprawy przez podejrzanego (art. 156 KPK).

4. Usprawiedliwianie nieobecności

W wypadku gdy zostałeś wezwany/zostałaś wezwana do osobistego stawiennictwa, usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego. Inne zaświadczenie lub zwolnienie jest niewystarczające (art. 117 § 2a KPK).

5. Postępowanie mediacyjne

- Możesz żądać skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego, aby pogodzić się z oskarżonym i ewentualnie uzgodnić z nim sposób naprawienia szkody (art. 23a § 1 KPK). Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny.
- Postępowanie mediacyjne prowadzi ustanowiony mediator, który jest obowiązany zachować w tajemnicy przebieg postępowania mediacyjnego (art. 178a KPK).

6. Odszkodowanie

Możesz złożyć wniosek o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę aż do zamknięcia przewodu sądowego (art. 49a KPK). Wniosek możesz złożyć na piśmie lub ustnie do protokołu.

7. Prawo do informacji

- Będziesz poinformowany/poinformowana, że tymczasowe aresztowanie stosowane wobec podejrzanego zostało uchylone lub zmienione na inny środek zapobiegawczy oraz o jego ucieczce z aresztu śledczego, chyba że z tego uprawnienia zrezygnujesz (art. 253 § 3 KPK).
- Możesz złożyć wniosek do sądu o poinformowanie o zarzutach przedstawionych oskarżonemu oraz o ich kwalifikacji prawnej. Jeżeli wnioski złożą wielu pokrzywdzonych, informacja o zarzutach i ich kwalifikacji prawnej może być umieszczona w ogłoszeniu na stronie internetowej sądu (art. 337a KPK).
- Będziesz poinformowany/poinformowana o miejscu i terminie rozprawy (art. 350 § 4 KPK).
- Będziesz poinformowany/poinformowana o miejscu i terminie posiedzenia sądu w przedmiocie: umorzenia postępowania, warunkowego umorzenia postępowania oraz wydania wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy (art. 339, 341 i 343 KPK).
- W postępowaniu przygotowawczym możesz złożyć wniosek o poinformowanie przez sąd o sposobie zakończenia sprawy listem zwykłym, za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej. Otrzymasz wówczas odpis prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie lub jego wyciąg, które mogą być przesłane w postaci elektronicznej (art. 299a § 2 KPK).

8. Kompensata państwu

Możesz złożyć do sądu wniosek o kompensatę, gdy jesteś obywatelem polskim lub obywatelem innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej na zasadach określonych w ustawie z 7.7.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych. Wniosek obejmuje utracone zarobki lub inne środki utrzymania, koszty związane z leczeniem i rehabilitacją i koszty pogrzebu, gdy są skutkiem czynu zabronionego. Wniosek możesz złożyć jedynie wówczas, gdy nie możesz uzyskać środków od sprawcy, z tytułu ubezpieczenia lub ze środków pomocy społecznej.

9. Anonimizacja danych

Dane dotyczące Twojego miejsca zamieszkania i miejsca pracy, adresu poczty elektronicznej i numeru telefonu lub telefaksu nie są ujawniane w aktach sprawy. Będą umieszczone w odrębnym załączniku wyłącznie do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Można je ujawnić tylko wyjątkowo (art. 148a i 156a KPK).

10. Ochrona, pomoc i wsparcie

- W razie zagrożenia dla Twojego życia lub zdrowia lub osób Ci najbliższych możesz złożyć wniosek o ochronę Policji na czas czynności procesowej, a jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki – o ochronę osobistą lub pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Wniosek o udzielenie ochrony należy skierować do komendanta wojewódzkiego Policji za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka).
- Masz prawo otrzymać bezpłatną pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przystępstwem (art. 43 § 8 pkt 1 KKW). Prawo to

przysługuje także osobom Ci najbliższym. Szczegółowe informacje możesz uzyskać na stronie internetowej <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl> lub pod numerem telefonu: +48 222 309 900.

- Możesz wskazać osobę, która będzie obecna podczas czynności z Twoim udziałem w postępowaniu przygotowawczym, o ile nie uniemożliwi to przeprowadzenia czynności lub nie utrudni jej w istotny sposób (art. 299a § 1 KPK).
- Możesz złożyć wniosek o wykonanie zakazu zbliżania się lub kontaktowania się przez sprawcę także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej na podstawie europejskiego nakazu ochrony (art. 611w–611wc KPK).

11. Zwrot kosztów poniesionych w związku z postępowaniem karnym

Możesz złożyć wniosek do sądu o zwrot wydatków, które poniosłeś/poniosłaś w związku z postępowaniem karnym, w tym wydatków związanych z ustanowieniem pełnomocnika lub ze stawiennictwem w sądzie (art. 618j i 627 KPK).

12. Uprawnienia procesowe

- Jeżeli złożyłeś/złożyłaś zawiadomienie o przestępstwie, na Twój wniosek wydaje się potwierdzenie złożenia zawiadomienia (art. 304b KPK).
- Możesz złożyć wniosek o dokonanie czynności w prowadzonym postępowaniu, np. o przesłuchanie świadka, uzyskanie dokumentu, dopuszczenie opinii biegłego (art. 315 § 1 KPK).
- Twój wniosek zostanie nieuwzględniony, jeżeli (art. 170 § 1 KPK):
 - przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne,
 - okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z Twoim twierdzeniem,
 - dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności,
 - dowodu nie da się przeprowadzić,
 - wniosek o dokonanie czynności w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania lub został złożony po terminie określonym przez prowadzącego postępowanie, o którym zostałeś zawiadomiony/zostałaś zawiadomiona.
- Prowadzący postępowanie nie może odmówić Ci udziału w czynności, jeżeli złożyłeś/złożyłaś wniosek o jej przeprowadzenie (art. 315 § 2 KPK).
- Możesz zażądać dopuszczenia do udziału w innych czynnościach postępowania. Prokurator może odmówić Ci udziału w tych czynnościach w szczególnie uzasadnionym przypadku ze względu na ważny interes postępowania (art. 317 KPK).
- Jeżeli czynności postępowania nie będzie można powtórzyć, możesz wziąć w niej udział, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu w razie zwłoki (art. 316 § 1 KPK).
- Jeżeli istnieje obawa, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, możesz wystąpić o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o spowodowanie przesłuchania świadka w tym trybie (art. 316 § 3 KPK).
- Jeżeli w postępowaniu zostanie dopuszczony dowód z opinii biegłego, możesz wziąć udział w przesłuchaniu biegłego oraz zapoznać się z jego opinią, jeżeli została złożona na piśmie (art. 318 KPK).
- Możesz zażądać, by Cię przesłuchano, jeżeli odstąpiono od tej czynności w śledztwie lub dochodzeniu. Twoje żądanie nie zostanie uwzględnione, gdy będzie to prowadziło do przewlekłości postępowania (art. 315a KPK).
- Możesz złożyć zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania (śledztwa lub dochodzenia) (art. 306 § 1 i 1a KPK) w terminie 7 dni od daty doręczenia postanowienia. Przysługuje Ci w związku z tym prawo do przejrzenia akt sprawy, które prokurator może udostępnić Ci także w formie elektronicznej (art. 306 § 1b KPK).
- Możesz złożyć zażalenie na bezczynność organu, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o przestępstwie nie zostaniesz powiadomiony/powiadomiona o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 3 KPK).
- Możesz złożyć wniosek o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia. Wniosek należy złożyć w terminie 3 dni od daty końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania (art. 321 § 5 KPK).
- Możesz złożyć zażalenie na postanowienia i zarządzenia zamykające drogę do wydania wyroku (chyba że ustawa stanowi inaczej), co do środka zabezpieczającego oraz jeżeli jest to przewidziane w ustawie (art. 459). Oprócz zażaleń na postanowienia i zarządzenia możesz złożyć także zażalenie na czynności naruszające Twoje prawa (art. 302 § 2 KPK).

Pamiętaj, że jesteś obowiązany/obowiązana:

- poddać się oględzinom i badaniom niepołączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym, jeżeli od stanu Twojego zdrowia zależy karalność czynu (art. 192 § 1 KPK),
- wskazać adresata (tzn. osobę lub instytucję z danymi adresowymi) dla doręczeń w kraju lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, kiedy tam nie przebywasz; jeżeli tego nie zrobisz, pismo zostanie wysłane na ostatnio znany adres i uznane za skutecznie doręczone (art. 138 KPK),

- podać nowy adres, gdy zmieniłeś/zmieniłaś miejsce zamieszkania lub pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie (tymczasowego aresztowania, osadzenia w zakładzie karnym w celu odbycia kary); jeżeli tego nie zrobisz, pismo zostanie wysłane na dotychczasowy adres (w tym na adres oznaczonej skrytki pocztowej) i uznane za skutecznie doręczone (art. 139 KPK).

Przesłuchanie przez konsula

Jeżeli przebywasz za granicą, możesz być przesłuchany/przesłuchana przez konsula. Przesłuchanie może się odbyć tylko wtedy, gdy wyrazisz na to zgodę. W takim wypadku nie stosuje się przepisów o obowiązku stawiennictwa i konsekwencji z tym związanych czy też przepisów pozwalających na przesłuchanie w drodze videokonferencji, przepisów o ochronie pokrzywdzonego, przepisów o udziale w przesłuchaniu innych osób, jak biegły lekarz czy psycholog (art. 26 ust. 1 pkt 2 ustawy z 25.6.2015 r. – Prawo konsularne⁵⁶). Pamiętaj, że jeżeli przedstawione pouczenie wydaje Ci się **niejasne lub niepełne**, możesz żądać od prowadzącego postępowanie **dotatkowych, szczegółowych informacji** o Twoich uprawnieniach i obowiązkach. **Masz obowiązek złożenia w aktach sprawy oświadczenia potwierdzającego otrzymanie niniejszego pouczenia.**

Tak szeroki zakres pouczeń, odnoszący się do wszelkich możliwych sytuacji, niedostosowany do okoliczności konkretnej sprawy, rodzić może niebezpieczeństwo, że nie dla każdego pokrzywdzonego będą one zrozumiałe i użyteczne. Obaw tych nie usuwa zrealizowany w pouczeniu postulat, by w treści pouczenia zawarta była **informacja** o możliwości żądania od organu procesowego **wytłumaczenia istoty poszczególnych uprawnień**.

Z praktyki orzeczniczej

Uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności jest jedną z podstawowych dyrektyw postępowania karnego (art. 2 § 1 pkt 3 KPK). Stąd też niewywiązanie się przez organy postępowania z **obowiązku poinformowania pokrzywdzonego** (osoby wykonującej w razie jego śmierci prawa, które by mu przysługiwały) o treści art. 337a KPK (informowanie pokrzywdzonego o zarzutach oskarżenia), skutkujące pozbawieniem pokrzywdzonego możliwości realizowania przysługujących mu uprawnień procesowych oceniać należy w kategoriach **rażącego naruszenia prawa** (wyr. SN z 12.2.2019 r.⁵⁷).

Przykład

Podემowane są także działania ustawodawcze **godzące w prawa pokrzywdzonego**. Przykładem może być **nowelizacja art. 330 § 2 KPK**⁵⁸, która zdecydowanie wydłużyła dla pokrzywdzonego drogę do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich zmiana ta budzi wątpliwości pod kątem konstytucyjnej zasady dostępu do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP)⁵⁹.

- 25 **4. Obowiązki pokrzywdzonego.** Pamiętać należy, że oprócz uprawnień nałożone są na pokrzywdzonego także obowiązki, i to niekiedy bardzo dokuczliwe. W szczególności utrudnieniem dla pokrzywdzonego może być, stosunkowo często w praktyce stosowane, **przekazywanie prowadzonego postępowania przygotowawczego** przez uprawnionych prokuratorów z pominięciem zasad właściwości miejscowej, czasem do odległych od miejsca zamieszkania pokrzywdzonego, prokuratur⁶⁰.

Z praktyki orzeczniczej

Stopień społecznej szkodliwości czynu nie jest jedyną dyrektywą wymiaru kary. Kara ma też **spełnić określone cele prewencyjne** (wychowawcze i zapobiegawcze) w stosunku do skazanego oraz w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. Cele te powinny być ustalane nie na czas popełnienia przestępstwa, lecz **na czas wyrokowania**. Ma to szczególne znaczenie, gdy między datą popełnienia czynu a czasem wyrokowania upłynął długi okres. Jeśli sprawca mimo braku kary poprawił się, żył uczciwie,

⁵⁶ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1329.

⁵⁷ II KK 291/18, Legalis.

⁵⁸ Art. 330 § 2 KPK zmieniony przez art. 1 pkt 39 ustawy z 19.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1694), zmieniającej KPK z dniem 5.10.2019 r.

⁵⁹ Wystąpienie RPO do marszałka Senatu *Tomasza Grodzkiego* z 13.1.2020 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/prawa-ofiary-przestepstwa-inicjatywa-senatu-na-prosbe-rpo> (dostęp: 1.5.2023 r.).

⁶⁰ § 116 ust. 5 RegProkR.

pracował, to surowe ukaranie go nie jest celowe. Kara surowa byłaby jedynie czystą represją (odwetem), która nie realizowałaby celów kary w zakresie prewencji indywidualnej. Przyznanie się do przestępstwa, **przeproszenie pokrzywdzonego i uzyskanie jego przebaczenia** tworzą dla wymiaru kary sytuację wyjątkową, sprzyjającą nadzwyczajnemu złagodzeniu kary, świadcząca o osiągnięciu jednego z celów postępowania, a to o **wyrównaniu jednostkowej krzywdy**, wyrządzonej przestępstwem i to przed zapadnięciem wyroku. Jak to wyrażono dawniej, powinno to być odpowiednio **docenione wymiarem kary**, by oskarżony odniósł wyraźną korzyść ze spowodowania jej, a potencjalni sprawcy przyszłych przestępstw mogli z wydanego orzeczenia wyciągnąć wnioski dla swego zachowania (wyr. SA w Krakowie z 17.12.2009 r.⁶¹).

5. Pojęcie godności. Przepis art. 2 KPK nakazuje „poszanowanie godności” pokrzywdzonego. Godność to podstawowe prawo człowieka⁶². Podkreśla to m.in. art. 30 Konstytucji RP⁶³, odnoszący się do „godności” każdego człowieka. Wobec tego w procesie karnym gwarantowane powinny być także godność i uprawnienia oskarżonego. „Godność” to **poczucie własnej wartości**, które każe człowiekowi postępować według określonych zasad, a także szacunek, jaki znajduje on u innych⁶⁴. Wydaje się, że respektowanie „godności” pokrzywdzonego odnosi się przede wszystkim do tych sytuacji, kiedy powinien on wykonywać obowiązki procesowe. 26

6. Ochrona i pomoc dla pokrzywdzonego i świadka. Szczególne rozwiązania dotyczące pokrzywdzonego i jego praw zawiera ustawa z 28.11.2014 r. o **ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka**⁶⁵. Ustawa określa zasady, warunki oraz zakres stosowania **środków ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka** oraz osób im najbliższych, jeżeli w związku z toczącym się albo zakończonym postępowaniem karnym istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia tych osób. **Środki ochrony i pomocy** mogą być stosowane przed wszczęciem postępowania karnego lub karnego skarbowego, jeżeli zagrożenie życia lub zdrowia ujawni się w toku podjętych czynności operacyjno-rozpoznawczych lub postępowania sprawdzającego, o którym mowa w art. 308 KPK. Przy ocenie stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego, świadka lub osób im najbliższych, bierze się pod uwagę ich właściwości i warunki osobiste, związek ze sprawcą, rodzaj, sposób i okoliczności popełnienia czynu oraz motywację sprawcy. 27

Do środków ochrony i pomocy należą: ochrona na czas czynności procesowej; ochrona osobista; pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Środków ochrony i pomocy udziela komendant wojewódzki (Stołeczny) Policji, w którego okręgu mają miejsce pobytu pokrzywdzony, świadek lub osoby im najbliższe, wobec których ma być stosowany środek ochrony lub pomocy. **Ochrona na czas czynności procesowej** może zostać udzielona w **przypadku zagrożenia dla życia lub zdrowia** osoby chronionej. Może polegać na obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej w trakcie czynności procesowej z jej udziałem, w drodze do miejsca przeprowadzenia tej czynności lub w drodze powrotnej. **Ochrona osobista** może zostać udzielona w **przypadku wysokiego stopnia zagrożenia** dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym, jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, w sprawach, których rozpoznanie w I instancji należy do właściwości sądu okręgowego, oraz w sprawach o przestępstwa określone w art. 197 § 1 i 2 oraz art. 207 KK. **Ochrona osobista może polegać na:** stałej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej; czasowej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej; czasowej obserwacji osoby chronionej i otoczenia, w którym przebywa; wskazaniu osobie chronionej bezpiecznych miejsc przebywania oraz czasu i bezpiecznego sposobu przemieszczania się; określeniu zakresu, warunków i sposobu kontaktowania się osoby chronionej z innymi osobami. W ramach ochrony można wystąpić do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie **europejskiego nakazu ochrony**, a także realizować taki nakaz na podstawie wystąpienia państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

→ Zob. wzór Nr 3. Wniosek o objęcie ochroną pokrzywdzonej

7. Państwowa kompensata dla ofiary. Formy pomocy finansowej dla pokrzywdzonych przewidują przepisy ustawy z 7.7.2005 r. o **państwowej kompensacie przysługującej ofiarom** niektórych czynów zabronionych⁶⁶. Ustawa określa **zasady i tryb przyznawania kompensaty** oraz warunki współpracy organów w Rzeczypospolitej Polskiej z organami innych państw członkowskich Unii Europejskiej, właściwymi w sprawach postępowania o uzyskanie tego świadczenia. **Kompensata może być przyznana w kwocie** 28

⁶¹ II AKa 223/09, Legalis.

⁶² I. Oleksiewicz, Godność jako podstawowe prawo człowieka, w: E. Dynia, Cz.P. Klak (red.), Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie, Rzeszów 2005, s. 77 i n.

⁶³ „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”.

⁶⁴ M. Bańko (red.), Inny Słownik języka polskiego, t. I, s. 461.

⁶⁵ Dz.U. z 2015 r. poz. 21, obowiązująca od 7.1.2015 r.

⁶⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 325.

[Przejdź do księgarni →](#)